24. 4. 2013

ID: 90853

Zadostiučinění, odpovědnost státu za škodu

Přihlíží-li se podle § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem při stanovení zadostiučiní k okolnostem, za kterých ke vzniku nemajetkové újmy došlo, přičemž pod ně lze zařadit i zjevnou nezákonnost postupu orgánu veřejné moci, děje se tak nikoli proto, aby byl nesprávný úřední postup orgánu veřejné moci výší přiznaného zadostiučinění sankcionován, ale proto, aby mohla být posouzena míra zásahu do práv poškozeného a tím i intenzita jeho nemajetkové újmy.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 2778/2011, ze dne 28.2.2013)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce A. Ž., zastoupeného JUDr. J.O., advokátem se sídlem v H., proti žalované České republice – Ministerstvu vnitra, se sídlem v P., o 300.000,- Kč, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 7 pod sp. zn. 10 C 49/2008, o dovolání žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. 10. 2010, č. j. 13 Co 363/2010 - 129, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 27. 10. 2010, č. j. 13 Co 363/2010 – 129, se zrušuje a věc se vrací Městskému soudu v Praze k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Městský soud v Praze napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ze dne 23. 3. 2010, č. j. 10 C 49/2008 – 83, kterým soud prvního stupně zamítl žalobu, jíž se žalobce domáhal částky 300.000,- Kč jako náhrady nemajetkové újmy. Ta mu měla být způsobena nesprávným úředním postupem Policie České republiky při odběru vzorků DNA (deoxyribonukleové kyseliny) ve věznici Praha – Pankrác dne 27. 6. 2007. Žalobce považoval postup Policie ČR za „nezákonný“, neboť podle něj neměl být odběr vzorku proveden příslušníky Policie ČR a dále jimi byl žalobce nesprávně poučen o možnosti překonání jeho odporu v případě, že se odběru biologického vzorku nepodrobí dobrovolně. Městský soud v Praze ve věci rozhodoval napadeným rozsudkem již podruhé. První rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 4. 12. 2008, č. j. 10 C 49/2009 – 32, byl zrušen usnesením Městského soudu v Praze ze dne 5. 8.2009, č. j. 13 Co 191/2009 - 57, neboť odvolací soud se neztotožnil se závěrem soudu prvního stupně o promlčení uplatněného nároku.

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, že dne 26. 7. 2007 došlo ve věznici Praha – Pankrác k odběru biologického vzorku žalobce (bukálním stěrem z dutiny ústní) příslušníky Policie ČR, a to na základě Rozkazu policejního prezidenta č. 60 ze dne 2. 5. 2007 k provádění dodatečných identifikačních úkonů (dále jen „rozkaz policejního prezidenta“). Konkrétní pokyny pro uchovávání odebraných vzorků jsou stanoveny v Závazném pokynu policejního prezidenta ze dne 29. 5. 2002 o naplňování, provozování a využívání Národní databáze DNA. O případném nesprávném postupu Policie ČR se žalobce dozvěděl až na základě zprávy o šetření Veřejného ochránce práv ze dne 29. 8. 2007. Veřejný ochránce práv uvedl, že k hromadnému odebírání biologických vzorků ve věznicích na základě rozkazu policejního prezidenta nedošlo v souladu se zákonem o Policii České republiky (zák. č. 283/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů), jelikož obvinění byli nesprávně poučeni o možnosti překonání jejich odporu v případě, že se nepodrobí odběru biologických vzorků dobrovolně. Žalobce, který se nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody pro trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. h) trestního zákona č. 140/1961 Sb., podepsal písemný souhlas s odběrem DNA dne 26. 7. 2007, avšak pod hrozbou, že v případě neposkytnutí vzorku dobrovolně bude překonán

jeho odpor. Žalobci byl proveden odběr biologického vzorku Policií ČR již v roce 2001, výsledky odběrů vzorků DNA v roce 2001 a 2007 byly zpracovány stejným způsobem. Žalovaná nevyhověla žádosti žalobce na vyplacení mimosoudního odškodnění.

Soudy obou stupňů dovodily, že odběrem biologického vzorku žalobce dne 27. 6. 2007 došlo k nesprávnému úřednímu postupu Policie ČR, když rozkaz policejního prezidenta a jeho závazný pokyn k naplňování, provozování a využívání Národní databáze DNA „jdou nad rámec zákonných ustanovení“. Tímto odběrem byla zasažena tělesná integrita žalobce, kdy policisté nebyli oprávněni odebrat vzorek DNA přes žalobcův nesouhlas. Oproti soudu prvního stupně, jenž u žalobce nedovodil vznik nemajetkové újmy, dospěl odvolací soud k závěru, že žalobci uvedeným postupem Policie ČR vznikla nemajetková újma dle ust. § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění zák. č. 160/2006 Sb. (dále jen OdpŠk). Odběru DNA se žalobce podrobil pod pohrůžkou násilí a toto jednání bylo pro něj „ponižující, což nepochybně představuje negativní zásah do jeho osobní integrity“. Žalobci nicméně nepřiznal peněžité zadostiučinění, jako dostatečné odškodnění považoval konstatování porušení práva (nedošlo k nemajetkové újmě takové intenzity, aby bylo na místě přiznat finanční náhradu). Odvolací soud zdůraznil, že může posuzovat nesprávný úřední postup pouze ve vztahu k osobě žalobce, nikoliv se vyjadřovat k databázi evidence DNA či rozhodovat o vině konkrétních funkcionářů Policie ČR a tím vydat rozhodnutí, které by mělo preventivní či odstrašující funkci.

Žalobce napadl rozsudek odvolacího soudu dovoláním, jehož přípustnost odvozuje od ust. § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“). Opírá je o dovolací důvody podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. (nesprávné právní posouzení) a § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. (vada řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci). Dovolatel nesouhlasí se závěrem soudů obou stupňů, že mu nesprávným úředním postupem nevznikla žádná „hmatatelná újma“. Stát jako garant zákonnosti by měl dodržovat platnou právní úpravu. Dospěl-li soud k závěru, že došlo k „nezákonnému úřednímu postupu“ ze strany Policie ČR, pak měl vůči žalované vyvodit potřebnou odpovědnost, neboť „stát nestojí v řízení před soudem nad procesní stranou“. Dovolatel má za to, že „oba soudy narušily svým přístupem rovnost procesních stran, když na dovolatele pohlíží jinak, než na řádného občana, když mu soud nepřiznal nárok na nemajetkovou újmu za přiznané porušení zákona a konstatovaný nesprávný úřední postup“. Na základě shora uvedeného navrhl, aby dovolací soud zrušil napadený rozsudek a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaná k podanému dovolání uvedla, že se ztotožňuje s výrokem rozsudku odvolacího soudu, kterým bylo potvrzeno zamítnutí žaloby. Nesouhlasí však s odůvodněním rozsudků, v němž soudy uvedly, že „odběr bukálních stěrů z ústní dutiny byl spojen se zásahem do tělesné integrity a že policisté nebyli oprávněni odebrat tento stěr přes nesouhlas žalobce“. Žalovaná odkázala na svá předchozí vyjádření k žalobě. Poukázala na Sdělení Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2010, uveřejněné ve Sbírce zákonů pod č. 439/2010, z něhož vyplývá, že při provádění identifikačních úkonů je možno užít zákonných donucovacích prostředků. Bukální stěr spočívající v setření povrchu vnitřní plochy ústní dutiny je považován za tzv. neinvazivní metodu odběru biologického materiálu, která je bezbolestná a spojená s nepatrným zásahem do fyzické integrity, nijak nezatěžuje osobu ani po psychické stránce. Ústavní soud dále uvedl, že bukální stěr, i když se děje bez souhlasu obviněného, nelze a priori chápat jako protiústavní. Uzavřela, že nadále trvá na svém názoru, že při odběru vzorku DNA nemohlo v dané věci dojít k nesprávnému úřednímu postupu. Proto navrhla, aby Nejvyšší soud dovolání zamítl.

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zák. č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012 (viz čl. II., bod 7 zákona č. 404/2012 Sb.).

Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. Dovolací soud se proto zabýval přípustností dovolání.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

Dovolání, které je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., když odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně dovodil odpovědnost žalované za žalobcem utrpěnou nemajetkovou újmu, shledal Nejvyšší soud důvodným.

Podle § 31a OdpŠk bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu (odst. 1). Zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo (odst. 2).

Ačkoliv dovolací argumentace směřuje výlučně vůči stanovení formy odškodnění žalobcovy nemajetkové újmy, nelze s ohledem na kritéria, která je třeba při stanovení formy a případně i výše zadostiučinění vzít podle výše citovaného § 31a odst. 2 OdpŠk do úvahy, pominout okolnosti, za nichž ke vzniku nemajetkové újmy došlo a tedy příčinu, jež ke vzniku újmy na straně žalobce měla vést.

Nejvyšší soud podotýká, že nepřihlížel k argumentaci dovolatele v podání ze dne 24. 7. 2012, neboť ji žalobce přičinil sám, v rozporu s účelem a smyslem požadavku povinného zastoupení dovolatele v dovolacím řízení (§ 241 odst. 1 o. s. ř.).

Žalobce v žalobě skutkově vymezil svou újmu tím, že dne 27. 6. 2007 byl u něho proveden příslušníky Policie ČR pod pohrůžkou překonání odporu stěr z dutiny ústní (bukální stěr). Tím došlo k zásahu do jeho osobnosti, když mu „násilně strkali do tělesné dutiny předmět, který tam nepatřil“.

Bukální stěr spočívá v setření povrchu vnitřní plochy ústní dutiny tamponem ze sterilní normalizované odběrové soupravy, přičemž není nutné dotčené osobě otvírat ústa, ale pouze postačí "odchlípení" spodního rtu, který je následně z vnitřní strany setřen. Jedná se o tzv. neinvazivní metody odběru biologického materiálu, které jsou naprosto bezbolestné a nejsou spojeny s nebezpečím pro zdraví osoby, která se jim podrobuje. Všechny úkony si může provést osoba sama. Jde o úkony zcela bezpečné, trvající několik málo minut a spojené jen s nepatrným zásahem do fyzické integrity, nijak nezatěžující osobu ani po psychické stránce (srov. bod 25 Stanoviska Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2010, sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10 - 1, uveřejněného ve svazku č. 59/2010 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, s. 595).

Podle čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, publikované ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb. (dále jen „Úmluva“), nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Podle čl. 8 Úmluvy každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence (odst. 1). Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných (odst. 2).

Podle čl. 7 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listiny“) nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem (odst. 1). Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu (odst.

2).

Podle čl. 10 odst. 2 Listiny každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

Nejvyšší soud nemá na základě ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále též „Evropského soudu“ nebo „ESLP“) pochybnosti o tom, že provedení bukálního stěru představuje zásah do práva na soukromí chráněného čl. 8 odst. 1 Úmluvy (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 5. 1. 2006, ve věci Schmidt proti Spolkové republice Německo, č. stížnosti 32352/02).

V českém ústavním pořádku je pak totéž právo chráněno dvěma ustanoveními s podobným obsahem, a to jednak čl. 7 odst. 1 Listiny, který zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a zároveň čl. 10 odst. 2 Listiny, který poskytuje ochranu proti zásahům do soukromého života. K této zdvojené ochraně došlo v rámci legislativního procesu při přijímání Listiny Českou národní radou (k tomu blíže Langášek, T., in Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol., Listina základních práv a svobod, komentář, Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 186).

Přesto je Nejvyšší soud přesvědčen, že se uvedené články neuplatní ve stejných situacích (duplicitně), ale budou aplikovány samostatně podle toho, jak intenzivní bude zásah do soukromí jimi chráněného.

V této souvislosti je třeba vidět, že čl. 7 v odst. 2 Listiny chrání absolutní, bezvýjimečně neporušitelné právo nebýt podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, zaručené Úmluvou jinak v čl. 3.

Pokud odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že bukální stěr pod pohrůžkou násilí byl pro žalobce ponižující, považuje Nejvyšší soud za nezbytné již nyní zdůraznit, s ohledem na argumentaci žalobce uplatněnou v průběhu řízení, že tím nemohlo dojít k ponižujícímu zacházení, které je zapovězeno čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy, neboť jednání žalované nedosáhlo intenzity k aplikaci čl. 3 Úmluvy potřebné (srov. rozsudek pléna ESLP ve věci Irsko proti Spojenému království, ze dne 18. 1. 1978, č. stížnosti 5310/71).

Příklady ponižujícího zacházení lze vyčíst z rozsudků Evropského soudu pro lidská práva ve věci Iorgov proti Bulharsku č. 40653/98 z 11. 3. 2004 (nelidské a ponižující zacházení spočívalo v několikaletém umístění na samotku v rozsahu 23 hodin denně, izolaci od ostatních odsouzených i v době jídla, omezení kontaktů na dozorce a ostatní vězně při hodinové denní vycházce), Van Der Ven proti Nizozemí č. 50901/99 z 4. 2. 2003 (rutinní osobní prohlídky se svlečením oděvu v kombinaci s velmi přísným bezpečnostním režimem shledán ponižujícím a nelidským zacházením), Yankov proti Bulharsku č. 39084/97 z 11. 12. 2003 (oholení hlavy vazebně stíhané osobě shledáno ponižujícím zacházením, neboť účelem bylo ponížit danou osobu a vyvolat v ní pocit méněcennosti, v kombinaci s jejím umístěním do izolace a kritickými a urážlivými poznámkami na její adresu ze strany dozorců), Dougoz proti Řecku č. 40907/98 z 6. 3. 2001 (nedostatečné materiální podmínky vazby, zejména přeplněnost, absence nezbytného vybavení - postele, přikrývky - shledány ponižujícím zacházením), Peers proti Řecku č. 28524/95 z 19. 4. 2001 (pobyt více osob na cele s otevřenou toaletou, bez vizuální zástěny), Price proti Spojenému Království č. 33394/96 z 10. 7. 2001 (nevyhovující podmínky pro zadržování tělesně postižené osoby), Lind proti Rusku č. 25664/05 z 6. 12. 2007 (stěžovatel vystaven ponižujícímu zacházení ve vazební cele, kde měl k dispozici 2 m2 prostoru, byl v ní umístěn ve dne v noci s výjimkou hodinové vycházky na dvorku o ploše 15 m2, cela byla zamořena švábY, štěnicemi a blechami, bez ventilace, zakouřená a zapáchající, WC bez vizuální zástěny, sprcha pouze 10 minut jednou týdně, chyběla nezbytná lékařská péče vzhledem ke zdravotnímu stavu stěžovatele, který trpěl chronickým onemocněním ledvin) – citováno z Langášek T., in Kokeš, M., Pospíšil, I. (ed.), In dubio pro libertate, Úvahy nad ústavními hodnotami a právem, Brno, Masarykova

univerzita/nakladatelství, 2009, s. 130).

Újma utrpěná žalobcem je s příklady shora uvedenými nesrovnatelná, zejména šlo-li ze strany Policie ČR o jednorázový zásah do práv žalobce, nadto bez úmyslu žalobce ponížit.

Vyžaduje-li aplikace čl. 7 odst. 2 Listiny (a jemu odpovídající čl. 3 Úmluvy) nezbytnou míru intenzity zásahu do základních práv poškozeného, je třeba systematickým výkladem dospět ke stejnému závěru i ve vztahu k odstavci prvému tohoto článku, který poskytuje ochranu toliko proti těm zásahům do osobní integrity člověka a jeho soukromí, jež rovněž dosahují nezbytné úrovně intenzity (srov. Langášek, T., in Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol., Listina základních práv a svobod, komentář, Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 191). Pokud by se sice jednalo o zásah do soukromí člověka, ale bez této nezbytné intenzity, bylo by na místě poskytnout poškozenému ochranu podle čl. 10 odst. 2 Listiny, což je i žalobcův případ.

Z hlediska přípustnosti zásahu do soukromí ze strany orgánů veřejné moci je dále podstatné, že jde-li o zásah spadající pod čl. 10 odst. 2 Listiny, ale i v případě zásahu spadajícího pod čl. 7 odst. 1 Listiny, může být uskutečněn pouze na základě zákona.

Čl. 7 odst. 1 věta druhá Listiny svým výslovným zněním zákonný základ takového zásahu vyžaduje. Nejinak je tomu u čl. 10 odst. 2 Listiny, neboť ten poskytuje ochranu proti těm zásahům do soukromí, které označuje za neoprávněné. V případě zásahů ze strany orgánů veřejné moci jsou neoprávněnými zásahy takové, k nimž došlo v rozporu s příkazem čl. 2 odst. 2 Listiny, podle kterého státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

Z uvedeného je zřejmé, že čl. 10 odst. 2 Listiny nechrání proti oprávněným zásahům do práva na soukromí (arg. a contrario), kterými jsou v případě orgánů veřejné moci zásahy na základě zákona nezbytné v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných (srov. čl. 8 odst. 2 Úmluvy).

V posuzované věci není pochyb o tom, že došlo k zásahu do základního práva žalobce na soukromí, chráněného čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 odst. 2 Úmluvy tím, že mu byl proveden bukální stěr a bylo tak zasaženo do jeho tělesné integrity (byť v minimální míře). Zbývá tedy posoudit, zda byl daný zásah zákonný (test legality), zda sledoval alespoň jeden z legitimních cílů (test legitimity) a zda byl nezbytný v demokratické společnosti (test nezbytnosti) – srov. Kosař, D., in Kmec, J., Kratochvíl, J., Bobek, M., Evropská úmluva o lidských právech, komentář, 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2012, s. 99 a násl.).

Podstatu testu legality shrnul velký senát ESLP ve věci Sanoma Uitgevers B. V. proti Nizozemsku:
81. Soud připomíná svoji konstantní judikaturu, podle níž spojení „stanoví zákon“ a „v souladu se zákonem“ [nacházející se] v čl. 8–11 Úmluvy nevyžadují pouze to, aby sporné opatření mělo svůj základ ve vnitrostátním právu, nýbrž dotýká se i kvality samotného dotčeného právního předpisu. Právo má být dostatečně přístupné a předvídatelné, tj. formulováno s dostatečnou přesností, aby jednotlivci umožňovalo – v případě potřeby s příslušnou pomocí – usměrňovat své jednání.
82. Aby vnitrostátní právo naplňovalo tyto požadavky, musí poskytovat dostatečné záruky proti svévolným zásahům veřejné moci do práv zaručených Úmluvou. V případech dotýkajících se základních práv by bylo v rozporu s vládou práva, která je jedním z principů demokratické společnosti obsažených v Úmluvě, pokud by diskrece přiznaná moci výkonné byla bezbřehá. Z toho plyne, že právo musí dostatečně jasně definovat rozsah diskrece svěřené relevantním orgánům a způsob výkonu této diskreční pravomoci srov. např. Sunday Times proti Spojenému království (č. 1), rozsudek pléna, 26. 4. 1979, č. 6538/74, § 49; Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému království, rozsudek, 13. 7. 1995, č. 18139/91, § 37; Rotaru proti Rumunsku, rozsudek velkého senátu, 4. 5.

2000, č. 28341/95, § 52; Hassan a Chaush proti Bulharsku, rozsudek velkého senátu, 26. 10. 2000, č. 30985/96, § 84; Maestri proti Itálii, rozsudek velkého senátu, 17. 2. 2004, č. 39748/98, § 30. Citováno z Kosař, D., in Kmec, J., Kratochvíl, J., Bobek, M., Evropská úmluva o lidských právech, komentář, 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2012, s. 105.

Podstatou testu legitimity je zjistit, zda zásah provedený v souladu se zákonem sledoval jeden z legitimních cílů předvídaných čl. 8 odst. 2 Úmluvy, a to materiálně, nikoli jen z hlediska formálního (tj. zda skutečně sledoval legitimní cíl nebo zda ve skutečnosti sledoval jiný cíl a cíl formálně legitimní sloužil jen jako zástěrka).

Ohledně testu nezbytnosti se ESLP ustálil na výkladu, který pojem „nezbytný“ vnímá jako požadavek přiměřenosti, když uvedl, že „pojem nezbytnosti požaduje, aby zásah [do dotčeného práva] odpovídal naléhavé společenské potřebě, a zejména, aby byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli“ Olsson proti Švédsku (č. 1), rozsudek pléna, 24. 3. 1998, č. 10465/83, § 67]. V podrobnostech viz Kosař, D., in Kmec, J., Kratochvíl, J., Bobek, M., Evropská úmluva o lidských právech, komentář, 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2012, s. 113 a násl.

Obecný závěr odvolacího soudu o tom, že byl žalobci proveden bukální stěr příslušníky Policie ČR bez toho, aby pro jeho provedení existoval zákonný podklad, je předčasný bez zjištění, jakému účelu měla analýza DNA, z bukálního stěru žalobce získaná, sloužit (v konkrétním žalobcově případě). To je podstatné zejména proto, že podle žalované existovaly takové zákonné podklady dva (§ 42e odst. 1 písm. e/ zák. č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, v rozhodném znění a § 114 odst. 2 trestního řádu, v rozhodném znění), které však každý dopadají svou hypotézou na zcela odlišnou skutkovou situaci.

Teprve pak bude možno posoudit, zda daný úkon naplňuje či nenaplňuje hypotézu příslušného zákonného ustanovení, zda jde o zákonný podklad formulovaný předvídatelně, zda dostatečně jasně definuje rozsah diskrece svěřené příslušným orgánům a způsob výkonu této diskreční pravomoci, zda byl zásah v souladu s uvedeným zákonem skutečně proveden, zda jím byl materiálně sledován jeden z legitimních cílů předvídaných čl. 8 odst. 2 Úmluvy a konečně zda byl pro dosažení tohoto cíle přiměřený (pro něj nezbytný).

Bude-li na základě uvedených úvah shledáno, že v žalobcově případě nebyla některá z uvedených podmínek splněna, bude třeba uzavřít, že provedením bukálního stěru došlo k porušení žalobcova práva na soukromí, chráněného čl. 8 odst. 1 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny, a tím i k nesprávnému úřednímu postupu podle § 13 odst. 1 věta první OdpŠk.

Uvedené posouzení je přitom nezbytné nejen pro závěr o existenci nesprávného úředního postupu jako příčině žalobcovy újmy, ale také pro stanovení formy a případné výše odškodnění žalobcovy nemajetkové újmy z hlediska okolností, za kterých k újmě došlo (§ 31a odst. 2 OdpŠk), tj. zda se žalobce podrobil bukálnímu stěru dobrovolně a bez pohrůžky, nedobrovolně pod reálnou pohrůžkou překonání jeho odporu, nebo zda byl dokonce žalobcův odpor fyzicky překonán. Ty jsou totiž určující pro posouzení závažnosti (intenzity) újmy, jíž musí být přiměřené poskytované zadostiučinění a jeho forma.

V této souvislosti nelze odhlédnout od toho, že osoba nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody, je vůči orgánům veřejné moci, zejména Policii ČR a Vězeňské službě, v závislém, a proto i zranitelném postavení (srov. např. rozsudek ESLP ve věci Dolenec proti Chorvatsku, ze dne 26. 11. 2009, stížnost č. 25282/06, b. 151), které ovlivňuje její úvahu o tom, do jaké míry se může vzepřít pokynům orgánu veřejné moci. Toto omezení svobody jejího rozhodování a případného zneužití nadřízené pozice ze strany orgánu veřejné moci, je třeba vzít rovněž při úvaze o intenzitě způsobené újmy v potaz.

Shora uvedené úvahy v napadeném rozsudku odvolacího soudu absentují, a proto je jeho právní posouzení nároku žalobce neúplné a tudíž nesprávné.

V případě cit. § 31a odst. 2 OdpŠk se jedná o ustanovení, u kterého je na místě aplikace § 153 odst. 2 o. s. ř. ve vztahu k formě poskytovaného odškodnění. V daném případě totiž způsob vypořádání vztahu mezi účastníky vyplývá přímo z právního předpisu a v tomto ohledu omezuje účastníky v možnosti se svými nároky volně nakládat, neboť soud rozhodne o konkrétní formě zadostiučinění podle pořadí určeného v ustanovení § 31a odst. 2 OdpŠk za současného posouzení přiměřenosti zvolené formy zadostiučinění utrpěné nemajetkové újmě (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1684/2010; rozhodnutí Nejvyššího soudu zde odkazovaná jsou veřejnosti dostupná na jeho webových stránkách www.nsoud.cz). Shledá-li soud, že není na místě nahrazení zjištěné nemajetkové újmy přiznáním zadostiučinění v penězích, a nemajetkovou újmu nebylo možno odškodnit jinak, konstatuje porušení práva poškozeného ve výroku rozhodnutí, i když to žalobce nepožaduje. Ve výroku rozsudku, kterým soud poskytuje poškozenému zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu proti státu ve formě konstatování porušení práva poškozeného, musí být nadto výslovně uvedeno, k porušení kterého práva nebo práv poškozeného došlo (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4411/2010).

Pokud odvolací soud shledal porušení práva žalobce a tedy újmu způsobenou žalobci nesprávným úředním postupem ve smyslu § 13 odst. 1 věta první OdpŠk, a považoval-li její odškodnění ve formě konstatování porušení práva žalobce za odpovídající náhradu ve smyslu § 31a odst. 2 OdpŠk, měl tento svůj závěr promítnout uvedeným konstatováním do výroku rozsudku, byť to žalobce výslovně nenavrhl. Jestliže tak neučinil, je jeho posouzení žalovaného nároku i z tohoto důvodu nesprávné.

V případě, že soud konstatuje porušení žalobcova práva ve výroku svého rozhodnutí, přestože žalobce v žalobě uplatňoval nárok na přiměřené zadostiučinění ve formě peněžitého plnění, musí se nadto soud ve výroku svého rozhodnutí vypořádat i s požadavkem na peněžitou satisfakci, a to tím způsobem, že takový návrh zamítne, přinejmenším pro potřeby vymezení rozsahu případného odvolacího či dovolacího řízení (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1081/2012).

K odvolacím soudem zvolené formě odškodění žalobce Nejvyšší soud dodává, že z dikce § 31a odst. 2 OdpŠk je zjevná přednost relutárního (peněžitého) odškodnění před odškodněním ve formě konstatování porušení práva, pokud nebylo možno odškodnit nemajetkovou újmu jinak. V jiných případech nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem, než k jakému došlo v této věci, Nejvyšší soud dovodil, že konstatování porušení práva je na místě pouze ve výjimečných případech (srov. např. část V. Stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, uveřejněného pod č. 58/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1209/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4411/2010). Bez posouzení shora uvedených okolností nelze zatím učinit závěr o míře intenzity žalobcovy újmy a tím ani o odpovídající formě či výši případného zadostiučinění. Pokud by však měla jediná újma žalobce spočívat v provedení bukálního stěru, který představuje minimální zásah do žalobcovy integrity, byla by odvolacím soudem zvolená forma odškodnění žalobcovy újmy podle názoru Nejvyššího soudu přiměřená.

Z § 31a odst. 2 OdpŠk je zřejmé, že smyslem poskytnutí zadostiučinění je kompenzace nemajetkové újmy, která poškozenému v důsledku nesprávného úředního postupu vznikla. Účel zadostiučinění dovozovaný z dané úpravy žalobcem, který má mít ve vztahu ke státu sankční charakter, jež by stát motivoval k prevenci vzniku nesprávného úředního postupu, z daného ustanovení nevyplývá a s daným závěrem žalobce proto nelze souhlasit (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2434/2010). Ostatně institut tzv. punitive nebo exemplary damages, nekompenzačního odškodnění exemplární nebo represivní povahy, které se žalobce svým požadavkem dovolává, nemá v

českém právním řádu oporu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3936/2010, proti němuž směřující ústavní stížnost byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2012, sp. zn. II. ÚS 911/2012).

Přihlíží-li se podle § 31a odst. 2 OdpŠk při stanovení zadostiučiní k okolnostem, za kterých ke vzniku nemajetkové újmy došlo, přičemž pod ně lze zařadit i zjevnou nezákonnost postupu orgánu veřejné moci, děje se tak nikoli proto, aby byl nesprávný úřední postup orgánu veřejné moci výší přiznaného zadostiučinění sankcionován, ale proto, aby mohla být posouzena míra zásahu do práv poškozeného a tím i intenzita jeho nemajetkové újmy.

Nejvyšší soud neshledal vady řízení ve smyslu ust. § 242 odst. 3 o. s. ř. Namítá-li žalobce vadu řízení spočívající v porušení zásady rovnosti účastníků řízení (zaručené jinak čl. 37 odst. 3 Listiny a § 18 odst. 1 věta prvá o. s. ř.), je z formulace jeho námitky zjevné, že nenamítá procesní nerovnost účastníků tohoto řízení, která se nadto ze spisu nepodává, ale domnělou nerovnost stran ve vztahu k tomu, že mu nebylo přiznáno zadostiučinění v penězích, k čemuž se Nejvyšší soud již vyjádřil výše.

Protože je ze shora uvedených důvodů právní posouzení nároku žalobce odvolacím soudem nesprávné, Nejvyšší soud podle § 243b odst. 2 části věty za středníkem o. s. ř. napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil, a to včetně navazujícího výroku o náhradě nákladů řízení a vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

(zdroj: www.nsoud.cz)

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Majetková podstata (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody zaměstnancem
- Náklady řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Zajištění dluhu (exkluzivně pro předplatitele)
- Způsobilost být účastníkem řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody
- Katastr nemovitostí
- Insolvence a SJM
- Vedlejší účastník
- Plat